Переклад Бориса Тена

ДІЙОВІ ОСОБИ

Антігона, Ісмена — дочки Царя Едіпа.
Креонт — цар фіванський.
Еврідіка — його дружина.
Гемон — син Креонта, наречений Антігони.
Тіресій — сліпий провісник.
Страж.
Вісник.
Слуга Креонта.
Хор фіванських старійшин.

Пролог

АНТІГОНА

Ісмено рідна, сестронько улюблена!
Де лиха ті, яких Едіпу-батькові
Й нам, що живі ще ходим, не послав би Зевс?
Ні горя вже, здається, ані напасті,
5] Ані ганьба й безчестя не знайти ніде,
Яких з тобою, сестро, не зазнали ми.
Новий сьогодні, кажуть, оголошено
Наказ у місті від воєначальника?
Не чула ти нічого? І не знаєш ти,
10] Що зловорожа доля наших друзів жде?

ІСМЕНА

Ні, Антігоно люба, не доходило
Чуток до мене ні гірких, ні радісних
Від дня, як наші два брати загинули,
Убивши на двобої один одного.
15] Лише цієї ночі відійшла відціль
Аргейська рать,— нічого більш не знаю я.
Але не краще з того і не гірш мені.

АНТІГОНА

Та я-то добре знаю, тим-то й кликала
Тебе за браму — побалакать сам на сам.
ІСМЕНА
20] В чім справа? Видно, дуже ти схвильована?
АНТІГОНА
Правитель похороном одного з братів
Вшановує і відмовляв другому.
Прах Етеокла, кажуть, по закону він
Віддав могилі і по правді праведній,
25] І той між тіней бути удостоєний.
Нещасне ж тіло Полініка вбитого
Заборонив не тільки поховати він,
А навіть не дозволив і оплакати,
Щоб без плачу й обряду похоронного
30] Став хижим птахам здобиччю солодкою. [121]
Так, кажуть, добрий всім оголосив Креонт,-
Тобі й мені,— так, і мені, повторюю,
І йде сюди оголосити людові,-
Хто ще не знає,— щоб не смів порушити
35] Ніхто цього наказу, а порушив би,
Камінням буде без жалю побитий він.
От знаєш все ти й незабаром виявиш —
Чи благородна, чи низька душею ти.
ІСМЕНА
О бідна сестро! Що ж робити? Вузол цей
40] Ні розв'язати, ні стягнуть не в силі я.
АНТІГОНА
Чи згодна ти сприяти й помагать мені?
ІСМЕНА
Хіба це легко буде? В чому задум твій?
АНТІГОНА
Чи допоможеш брата поховать мені?
ІСМЕНА
Як поховать? Та це ж нам заборонено.
АНТІГОНА

45] Мого й твого — як ти не схочеш — брата я
Ховатиму,— йому лишусь я вірною.
ІСМЕНА
Сміливa ж ти. Наперекір Креонтові?
АНТІГОНА
Мого чуття не може в мене взяти він.
ІСМЕНА
Ой леле! Ти подумай, сестро, батько наш
50] В неславі згинув, усіма зневажений,
Свої жахливі виявивши злочини
І власноруч два ока в себе вирвавши.
А потім мати і дружина — дві в одній —
В петлі ганебній свій укоротила вік.
55] І трете — нещасливі наші два брати
В відвазі самозгубній один одного
В єдину мить рукою вбили братньою.
Тепер подумай, як, самі лишившись, ми
Загинем ще страшніше, не послухавши
60] Закону, влади й повеління царського. [122]
Зваж те, що ми жінками народилися,
І нам з чоловіками не змагатися.
Тож завжди коримося ми сильнішому
І слухаєм в усьому, навіть в гіршому,
65] Отож підземні сили я благатиму
Простить, що дію не своєю волею,
А владцям мушу підкоритись — марна річ
Із тим, що вище сил твоїх, боротися.
АНТІГОНА
Нічого не прошу я, хоч би й хтіла ти
70] Мені допомагати,— все сама зроблю.
А ти — як хочеш. Брата поховаю я.
Обов'язок здійснивши,— й вмерти солодко.
Для нього люба, з любим поруч ляжу я —
Безвинно погрішивши. Доведеться-бо
75] Годить померлим довше, ніж живим отут.

Зостанусь там навіки. Ну, а ти — як хоч —
Зневаж закони, що й боги шанують їх.
ІСМЕНА
Велінь богів ніколи не зневажу я,
А й громадянам побоюсь перечити.
АНТІГОНА
80] Та годі, не виправдуйсь. Я сама піду
Надгробок брату любому насипати.
ІСМЕНА
Нещасна сестро, як страшусь за тебе я.
АНТІГОНА
Журись не мною, лиш своєю долею.
ІСМЕНА
Нікому ж не проговорись про задум свій.
85] Дотримуй таємниці, й я мовчатиму.
АНТІГОНА
Ой леле. Йди вже краще й розкажи усім,
А змовчиш — будеш тим ще ненависніша.
ІСМЕНА
Ну й лід же в тебе під душевним полум'ям.
АНТІГОНА
Годжу, кому й повинна догоджати я. [123]
ІСМЕНА
90] Якби ж то такі Жадаєш ти незбутнього.
АНТІГОНА
Хоч упаду й без сили — не спинюся я.
ІСМЕНА
За безнадійне й братися нема чого.
АНТІГОНА
Не говори так, бо й мені немилою,
Й померлому ти станеш осоружною.
95] Хай вже сама з своєю безрозсудністю
Той жах я перетерплю. Не страшніше це,
Аніж умерти смертю недостойною.
І см єн а

Іди й роби, як знаєш. Нерозумна ти,
Але для близьких зостаєшся близькою.

Парод

ХОР

Строфа 1

Сонця променю, ще не грав
Ти ніколи яскраво так —
Світло Фів семибрамних.
Зір ясний золотого дня
Нам нарешті являєш ти
Над потоком Діркейським.
Весь у зброї аргівський муж,
Що із білим прийшов щитом,
Кроком швидким утікав назад,
Наче кінь без вудила.
Він розбоєм у нашу країну прийшов,
Полінікових гнівних послухавши слів,
І, неначе могутній орел,
Він із криком шаленим пронісся по ній,
Сніжно-білими крилами вкритий увесь,
З зброєносною раттю в шоломах,
Що їх кінські оздоблюють гриви. [124]

Антистрофа 1

Він над наші доми злетів.
Люттю хижих списів обняв
Місто це семибрамне.
Аде мусив тікати геть —
Кров'ю нашою він не впився,
Не наситив утроби.
Зрубів башт не сягнув вогонь
Смолоскипів Гефеста, вчув
Гомін Ареїв за спиною враг —
Нездоланність дракона.
Бо хвальків велемовних ненавидить Зевс

І, побачивши, як гордовито ідуть
Повноводдям бурхливим вони,
130] Брязкотіння почувши золочених лат,
При самій вже меті, коли мали свою
Перемогу вони скликати,
Він метнув на них грім-блискавицю.
Строфа 2
Аж загриміло, як впав і об землю вдарився
135] Муж вогненосний, що гнівного повен шалу,
Злобно кинувсь на нас
Диким бурі поривом.
Сталось, проте, інакше:
Нам допоміг славний Арен
І відігнав помахом дужим
Військо вороже.
Вийшло сім полководців на семеро брам —
Переможцеві Зевсу по рівнім бою
Поскладали вони свою зброю ясну.
Тільки двоє нещасних, що батько один
145] І одна породила їх мати, зійшлись,
Щоб списів одночасним ударом
Один одному смерть заподіять.
Антистрофа 2
Врешті до нас велеславна прийшла звитяга
В Фіви, де гул колісниць бігових лунає,
Щоб в імлі забуття
Жах війни ми втопили. [125]
В храми богів ходімо,
Хай цілу ніч в Фівах святих
Наш хоровод, ведений Вакхом,
Землю стрясає!
155] Але гляньте, он син Менекеїв Креонт,
Що підданців новітніх новим владарем
Став із волі безсмертних, підходить до нас.
Із яким же велінням сюди він іде,

Розіславши окличників всюди своїх
Семибрамного міста старійшин
Поскликати на раду народну.

Епісодій перший

КРЕОНТ

Мужі фіванські! Від страшної бурі ми
Врятовані — нам відновили мир боги.
От і послав я вісників — з вас кожного ,
165] Закликать поіменно. Владу Лаєву
І трон його державний шанували ви,
Так само і Едіпа, що владарив тут;
А як загинув батько, то й синам його,
Як завжди, серцем залишались вірними.
170] Коли ж, побиті смертю обопільною,
Убивці й жертви, в день один загинули
Обоє братовбивством осквернившися,
Державну владу перейняв по праву я,
Загиблим бувши якнайближчим родичем.
175] Але людину важко розпізнати нам,
Її всю душу, і думки, і наміри, .
Якщо вона у владі їх не виявить.
Тож мислю так я: хто, людьми керуючи,
На кращі їх поради не зважатиме,
180] Кому уста ганебний острах сковує,
Того найгіршим з владарів я визнаю.
А хто своїх шанує друзів більше, ніж
Вітчизну,— за ніщо того вважаю я,
Я сам — хай свідком буде всевидющий Зевс! —
185] Мовчать не буду, тільки б небезпеки тінь
Для нашого я міста десь побачив би.
Ніколи другом я вітчизни ворога
Не назову, бо знаю — порятує нас
Лише вона, і, пливши тільки цим човном, [126]
190] Хороших друзів ми для себе знайдемо,

Таким законом возвеличу місто я.
А зараз я повинен сповістити вам
Про двох братів тих, про синів Едіпових:
Я Етеокла, що в бою за місто впав,
195] Міць вражу списом подолавши доблесно,
З обрядом урочистим поховать звелів,
Як личить то героєві славетному.
А Полініка, його брата рідного,
Що хтів свою вітчизну і богів її
200] Умкнувши із вигнання, всю до тла спалить
І кров'ю прагнув братньою упитися,
А хто лишивсь — у рабство повигонити,-
Звелів оголосити всьому місту я —
Не вільно ні ховати, ні оплакувать,
205] Лише без похорону, на поживу псам
І хижим птахам на поталу кинути,
Так ухвалив я, і не ждать злочинцеві
Такої шани, як і справедливому,
Лиш той, хто місту вірний буде й відданий,
210] Живий чи мертвий, в нас пошану матиме.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Креонте, Менекеїв сину, визначить
Ти владен друзів міста й ворогів його.
Закон який завгодно застосовувать
Ти й до померлих можеш, і до нас, живих.
КРЕОНТ
215] То будьте ж ви закону охоронцями.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Є в нас молодші, їм загадуй службу цю.
КРЕОНТ
Я вже поставив стражів біля мертвого.
ПРОВІДНИК ХОРУ
То що ж ти нам волієш загадати ще?
КРЕОНТ
А щоб не потурали ви порушникам.

ПРОВІДНИК ХОРУ

220] Нема дурних, нікому з нас не мила смерть. [127]

КРЕОНТ

Це слушна засторога... Багатьох, проте.
Корисливі надії погубили вже.

Входить Страж.

СТРАЖ

Признаюсь, володарю, не задихавсь я
Від того, що, не чувши ніг, прибіг сюди,-
225] Не раз в путі я зупинявсь, вагаючись,
Чи то назад не краще повернутися.
То так, то так мій розум говорив мені:
"Чого, нещасний, поспішать до кари так?
Що, бідолашний, дляєшся? Не журишся,
230] Що інший хтось все доповість Креонтові?"
Отак роздумуючи, брів повільно я,
Й коротка путь для мене стала довгою.
Та зважився я дійти до тебе зрештою,
І хоч не легко мовить, я скажу тобі:
235] Прийшов із однією я надією —
Не потерпіти більше, ніж заслужено.

КРЕОНТ

Та що ж бо сталось? Чим ти так збентежений?

СТРАЖ

Сказать про себе хочу спершу: участі
Не брав в тій справі, й хто вчинив — не бачив я;
240] Було б несправедливо і винить мене.

КРЕОНТ

Занадто щось себе ти вигороджуєш,-
Мабуть, якась важлива новина ота.

СТРАЖ

Така, що я боюся і промовити.

КРЕОНТ

Мерщій розказуй, і тоді іди собі.

СТРАЖ

245] Усе скажу. Хтось над померлим виконав
Обряди похоронні й сам утік кудись,
Сухого пилу залишивши слід на нім.
КРЕОНТ
Що кажеш ти? Хто з громадян посмів таке? [128]
СТРАЖ
Не знаю. Ні сокири там, ні заступа
250] Знаків не видно, лиш твердий та голий грунт,
Пі колії від возового колеса
Немає там,— так винний десь безслідно зник.
Лиш денний страж нам перший указав на це,
І всі були страшенно ми здивовані.
255] Хоч видно труп, був не цілком заритий він,
Від скверни тільки пилом був посипаний,
Та ні від псів, ані від звіра дикого,
Які терзали б тіло, ані сліду там.
І почали ми між собою лаятись,
260] Страж стража винуватив, не було кому
Спинить нас, хоч до бійки наближалося,
Бо кожен, очевидно, не безвинний був,
Але не признавались, одмовлялися,
Готові й крицю в руки взять розпечену,
265] Й в огонь іти, й богами поклястись всіма,
Що ми про це не знали і не відали,
Й ні помислом, ні ділом не замішані,
Але не дошукались ні до чого ми,
Й один сказав нарешті — і від страху всі
270] Поникли головами, ні перечити
Ніхто не міг, ні певне щось порадити,
Як краще діять. Слід одверто — мовив він —
Про все тобі доповісти, не криючись,
На це пристали, і мене, бездольного,
275] Твою прийняти ласку жеребок послав.
Я розумію, що прийшов некликаний,-
Не любі нам з лихою вістю вісники.

ПРОВІДНИК ХОРУ
Давно, державче, у думках плелось мені —
Чи не боги то, справді, учинили це?
КРЕОНТ
Замовкни, щоби гніву я не сповнився.
Чи ти під старість не позбувся розуму?
Та ти ж говориш просто нісенітницю:
Хіба боги вже й мертвими піклуються?
Хто ж може шанувать як благодійника
Того, хто йшов, щоб храми з колонадами
Вогнем палити, грабувать скарбниці їх,
Усю країну і закони нищити? [129]
Хіба боги шанують вже й лихих людей?
Не може бути. Хоч між громадянами
Давно на мене дехто нарікає вже,
Чолом киває потай, не бажаючи
Схилить покірно шию під ярмо свою.
Цілком я певен, стражів цих не інший хто
Підбив за мзду хорошу учинити це.
Немає для людини лиха гіршого
За гроші срібні. Знищують міста вони
І громадян вигонять із домівок їх;
Вчать добрі мислі підмінять лукавими
І чесний люд до вчинків тягнуть пагубних;
Підказують, як учиняти підступи,
Як злочинів безбожних не соромитись.
А ті, кого на справу цю підкуплено,
Свою в свій час винагороду матимуть.
І якщо правда, що шаную Зевса я,
А сам ти бачиш — привселюдна клятва це —
Як в похороні винного не знайдете
Й мені тут перед очі не поставите,
Вам смерті буде мало, вас живими я
Повішу, тільки б те зухвальство викрити.
Тоді дізнаєтеся, де вам вигоди

Шукать, збагнете і запам'ятаєте,
Що й вигода не всяка йде на користь нам
І що із заробітками нечесними
Не стільки нам прибутку, скільки пагуби.
СТРАЖ
315] Дозволь сказать? Чи так іти звелиш мені?
КРЕОНТ
А знаєш ти, як гірко все це слухати?
СТРАЖ
Що ж — слух твій я чи душу засмутив тобі?
КРЕОНТ
Ти ще шукати хочеш, де болить мені?
СТРАЖ
Злочинець серце вразив, я — лиш слух тобі.
КРЕОНТ
320] Вродивсь, я бачу, надто балакучий ти. [130]
СТРАЖ
Та злочину я не вчиняв ніякого.
КРЕОНТ
Якби ж то ні,— продав за срібло совість ти.
СТРАЖ
Ой леле!
Зле, коли правди в самого судді нема.
КРЕОНТ
Глузуєш з правди. Але знай, як винного
325] Сюди не приведете ви, то впевнитесь,
Що ці прибутки ваші — то велике зло.
СТРАЖ
(про себе)
Вже краще б він знайшовся. А чи знайдеться,
Чи ні — то це розсудить тільки випадок. .
Ні, тут мене вже більше не побачиш ти.
330] Понад надію всяку врятувався я
Від лиха, і богам повинен дякувать.

Стасим перший

ХОР

Строфа 1

Дивних багато в світі див,
Найдивніше із них — людина,
Вітер льодом січе, вона ж
Дальшу в морі верстає путь —
Хай сива хвиля бушує,
А човен пливе вдаль,
Уславлену в богинях Землю,
Вічно й невтомно родючу, виснажує,
Плугом щороку в ній борозни орючи
Із конем своїм, людина.

Антистрофа 1

Птиць безтурботні зграї й риб,
Що живуть у морських глибинах,
Звірів диких з гущин лісних [131]
В пастку й оплетену вправно сіть
Розумна ловить людина
Й собі скоряє їх.
В полях і в горах звірів ловить,
Хитрим знаряддям їх перемагаючи,
І запрягає коня довгогривого
І бика в ярмо заводить.

Строфа 2

І мислей, як вітер швидких,
І мови навчивсь чоловік,
Звичаїв громадських пильнує здавна;
Від лютих стуж, буйних злив
Знайшов міцний захист він,
Благодольний.
Бездольним не буде той, хто сам
Майбутню путь ясно зрить,-
Нездоланна смерть одна,
А біль хвороб, тягар знегод — не страшні нам.

Антистрофа 2

Є витвори мудрі в людей —

Ясніші від світлих надій,

Та часто біди від них більш, як блага;

Хто в шані мав клятви міць,

Батьків закон, гнів богів,

Той — преславний.

Безславним хай буде, хто посмів

На кривдну путь серцем стать —

Щастя не знайти йому,

Й ні в домі гість, ні друг мені він не буде.

Чи безсмертних то знак? Я повірить боюсь,

Та її пізнаю, і чи можу сказать,

Що вона — не дитя Антігона?

Ой нещасна-бо ти —

О Едіпа, нещасного батька, дочка!

Що з тобою, скажи? В чім винують тебе?

І невже-бо ти царські закони

Так безумно посміла порушить?

Входить Страж з Антігоною. [132]

Епісодій другий

СТРАЖ

Ось та, що злочин учинить насмілилась

І мертве тіло поховала. Де ж Креонт?

ПРОВІДНИК ХОРУ

От і до речі вийшов з свого дому від.

КРЕОНТ

Що сталось? І чому до речі вийшов я?

СТРАЖ

Не слід, державче, зарікатись смертному,

Щоб клятва та не виявилась хибною.

От клявся ж я до тебе не вертатися,

Погроз твоїх злякавшись, але кращою

За втіхи всі є радість несподівана.

І от я знов тут, хоч і зарікавсь тоді,
І дівчину, що учинила похорон,
Привів сюди. Не треба й жереб кидати —
Не інший хто, а тільки я застав її.
Тепер, державче, як захочеш, сам суди
На злочині упійману, мене ж звільни
Від кари,— бачиш, я не заслужив її.
КРЕОНТ
Яким же чином, де її захоплено?
СТРАЖ
Вона ховала тіло,— от і все тобі.
КРЕОНТ
Чи сам хоч тямиш добре, що говориш ти?
СТРАЖ
Па власні очі бачив, як покійника
Вона ховала,— чи не ясно мовлю я?
КРЕОНТ
Та як же ти побачив, де застав її?
СТРАЖ
Не так було. Коли вернувсь на варту я
І розповів, як страшно ти загрожуєш,
омели ми пил, який вкривав померлого, [133]
Відкрили труп, що починає гнити вже,
І так на ближнім посідали пагорку,
Щоб з вітром смороду на нас не віяло.
А засинав хто, то один ми одного
Міцною підбадьорювали лайкою.
Так час минав, аж поки в небі чистому
Вогнистим колом сонце не розжеврілось
І припікати стало. Раптом вихор знявсь,
Напастю небо й землю обіймаючи,
Вкрив млою поле, листя позривав з дерев,
Повітря сповнив пилом. Очі мружачи,
Ми довго ждали, поки божий стихне гнів.
Коли все заспокоїлось, побачили

Ми дівчину — стогнала й гірко плакала
Вона, мов пташка, що знайшла гніздо своє
425] Порожнім і постіль осиротілою.
Схилившися над тілом непохованим,
Вона ридала тужно, проклинаючи
Усіх, що так із мертвого знущалися.
І от, сухого взявши пилу в пригорщі
430] І міднокутии глечик знявши високо,
Трикратним узливанням труп вшановує.
Ми кинулись до дівчини й затримали,
Але вона нітрохи не злякалася.
Про цей і попередній злочин ми її
435] Допитуєм — вона не відмовляється.
Мені ж і гірко стало й разом солодко:
Що сам я зможу лиха вже уникнути —
Приємно, а комусь біду накликати —
Це прикро. Та звичайно, лихо іншого
440] Не так мене обходить, як рятунок мій.
КРЕОНТ
Ти що так низько похилила голову,
Чи признаєш провину, чи зрікаєшся?
АНТІГОНА
Нічого не перечу — я зробила це.
КРЕОНТ
(до стража)
Ну що ж, ти можеш куди хоч іти собі —
445] Тепер ти вільний від обвинувачення. [134]
(До Антігони).
А ти — пряму й коротку дай нам відповідь.
Ти знала, що робить це заборонено?
АНТІГОНА
Так... Як не знати? Скрізь це оголошено.
КРЕОНТ
І все ж наказ переступить посміла ти?
АНТІГОНА

450] Його ж не Зевс з Олімпу сповістив мені,
І не богів підземних правда вічная,
Що всі закони людям установлює.
Не знала я, що смертних розпорядження
Такі могутні, щоб переступать могли
455] Богів закон одвічний, хоч не писаний.
Його не вчора, не сьогодні створено,
Коли з'явивсь він — вже ніхто не відає.
Не хтіла я, людських велінь страхаючись,
Відповідати потім перед вічними
460] Богами. Що умру, хіба не знаю я
І без твоїх наказів? А раніш часу
Умерти — це за благо я вважатиму.
Тому, для кого в смутку безнастанному
Усе життя минає, чи не благо — смерть?
465] Тож я й для себе не вбачаю в долі цій
Сумного. От коли б я сина матері
Моєї залишила непохованим,
Було б сумніше. Смертю ж не журюся я.
А як назвеш дурною, то скажу тобі —
470] Чи не дурний мене винує в дурості.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Завзята, видно, донька, як і батько був
Завзятий духом,— лихо не страшить її.
КРЕОНТ
Та знай, проте,— хто найтвердіший вдачею,
Той падає раніше, найміцнішу сталь,
475] В горнилі вогняному загартовану,
І розламати можна, і розбити вщент.
Відомо й те — коневі норовистому
Гамує шал мала вузда. Хто в рабському
Ярмі, тому нема чим величатися. [135]
480] Вона себе явила й тим зухвалого,
Що мій наказ переступити зважилась.
Зухвальство ж друге, додане до першого,-

Цим хвастати і в вічі нам сміятися.
Не я — вона була б тоді мужчиною,
485] Якби сваволя дурно їй минулася.
Хай це й дочка сестри моєї рідної,
Всіх ближча при родиннім Зевса вогнищі,
Ні їй тяжкої кари не уникнути,
Ані сестрі її. Адже однаково
490] Обидві похованням завинили тим.
Позвіть Ісмену. В домі щойно бачив я,
Вона, мов божевільна, у нестямі вся.
Хоч злодій і ховає в пітьмі задум свій,
Та сам себе вже власним серцем викрив він.
495] Але найгірш, як, на гарячім впійманий,
Свою провину пнеться ще й прикрасити.
АНТІГОНА
Убий мене. Чого ж ти хочеш більшого?
КРЕОНТ
Нічого більше, досить і цього мені.
АНТІГОНА
Чого ж спинився? Як мені слова твої
500] Не милі, і не стануть вже милішими,
Так і тобі не до вподоби вчинок мій.
Чи то ж мені ще треба слави вищої,
Ніж свого брата поховати рідного?
І всі б мене схвалили, знаю добре я,
505] Якби їм острах язика не сковував.
Чи не найкраще з багатьох царевих прав —
Лиш те, що хочеш, говорити й діяти.
КРЕОНТ
З усіх кадмейців ти одна так думаєш.
АНТІГОНА
Усі так мислять, лиш уста в них замкнуті.
КРЕОНТ
510] А думать з ними не в одно — не соромно?
АНТІГОНА

Чи ж сором — брата вшанувати рідного! [136]
КРЕОНТ
А той, кого убив він, чи не брат тобі?
АНТІГОНА
Так, брат він — від одного батька й матері.
КРЕОНТ
Чому ж його так само не вшановуєш?
АНТІГОНА
515] Цього тобі померлий не підтвердить сам.
КРЕОНТ
То ти із ним рівняєш нечестивого?
АНТІГОНА
Але ж це рідний брат мій, а не раб якийсь.
КРЕОНТ
Цей захищав вітчизну, той — ганьбив її.
АНТІГОНА
Обох закон Аїда робить рівними.
КРЕОНТ
520] Там честь лихим і добрим не однакова.
АНТІГОНА .
Хто зна, чи так це під землею діється?
КРЕОНТ
Не буде і по смерті друга з ворога.
АНТІГОНА
Любить я народилась, не ненавидіть.
КРЕОНТ
Зійдеш-в Аїд — і будеш там любити їх,
525] Я ж не скорюся жінці, поки житиму.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Он погляньте, виходить Ісмена з дверей —
Гірко плаче вона за своєю сестрою,
Й темна хмара, що звисла у неї з-над брів,
їй рожеві спотворює лиця прекрасні,
530] Сліз потоками їх оросивши. [137]
КРЕОНТ

(до Ісмени)
Ти, що в мій дім закралася єхидною,
Щоб кров із мене пити,— я ж не знав того,
Що годував дві мого трону пагуби,-
Кажи, чи брала в похороні участь ти,
Чи поклянешся, що того й не відала?
ІСМЕНА
Я винна і, якщо сестра погодиться,
Прийнять готова й кару за провину ту.
АНТІГОНА
Ні, сестро, та й було б несправедливо це —
Ти ж не хотіла, й я тебе відкинула.
ІСМЕНА
Та ти ж в біді, й з тобою не соромлюсь я
Глибінь твого страждання переплинути.
АНТІГОНА
Всю правду лиш боги підземні відають.
Тих не люблю, хто любить на словах лише.
ІСМЕНА
О сестро, не безчесть мене й дозволь мені
З тобою вмерти, вшанувавши вмерлого.
АНТІГОНА
Не вмреш зі мною,— як не доторкалася,
Не став своїм. Доволі, коли я умру.
ІСМЕНА
Та як же, люба, я без тебе житиму?
АНТІГОНА
Спитай Креонта, що йому годила ти.
ІСМЕНА
Чого глузуєш! Це ж бо незаслужено.
АНТІГОНА
Якщо це посміх, то сміюсь крізь сльози я.
ІСМЕНА
То чим тепер я можу послужить тобі?
АНТІГОНА

Рятуй себе, удасться — не позаздрю я. [138]
ІСМЕНА
Невже, нещасна, мук не поділю твоїх?
АНТІГОНА
555] Ти — хтіла жить, я — смерті прирекла себе.
ІСМЕНА
Що в мислях мала, все тобі сказала я.
АНТІГОНА
Ми неоднаково з тобою мислили.
ІСМЕНА
Але з тобою рівно завинили ми.
АНТІГОНА
Мужайсь, тобі ще жити, а моя душа
560] Вже мертва, тож і послужу померлим я.
КРЕОНТ
Вони обидві, мабуть, збожеволіли,
Одна — ось зараз, друга — чи не зроду ще.
ІСМЕНА
Та як, державче, розуму не втратити,
Зазнавши стільки лиха* нездоланного.
КРЕОНТ
565] Ще б пак, коли з лихими робиш лихо ти!
ІСМЕНА
Як я без неї в самотині житиму?
КРЕОНТ
За неї не турбуйся — вже нема її.
ІСМЕНА
Невже ти стратиш наречену синову?
КРЕОНТ
Є ще й багато інших нив для оранки.
ІСМЕНА
570] Але такої близької не знайде він.
КРЕОНТ
Не хочу жінки синові поганої.
АНТІГОНА

Тебе, Гемоне, кривдить батько твій. [139]
КРЕОНТ
Ох, як і ти, і шлюб твій надокучили.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Невже в свого ти сина відбереш її?
КРЕОНТ
575] Ні, Аїд скасує це одруження.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Ясний, здається, вирок — їй на смерть іти.
КРЕОНТ
Й мені здається. Відведіть негайно їх
У дім мій, стражі. Хай вони під вартою
Обидві там посидять по-жіночому.
580] Тікати-бо й хоробрі намагаються,
Коли Аїд на їх життя чигатиме.
Стражі виводять Антігону й Ісмену.

Стасим другий

ХОР
Строфа 1
Щасливі ті люди, чий вік нещасть не відав!
Ті ж, що дім їх з волі богів похитнувся,
Не уникнуть горя,
аж поки той рід загине.
Фракійським вітром гнані вдаль,
Так морські біжать вали
І з вирової темряви підіподної
Піску виносять накип чорпий,
Аж гудуть від хвиль грізних
І тяжко стогнуть скелі прибережні.
Антистрофа 1
Я бачу — на дім Лабдакідів стародавній
595] Споконвіку падає лихо за лихом,
Гине рід за родом, їх бог невблаганний губить,
І не знайти рятунку їм.

От і парость юну цю —
Едіпового дому промінь сяючий — [140]
Уже й її скосить готовий
Бога тьми нещадний серп —
Безумства жертву й гордої сваволі.
Строфа 2
Зевсе, владу і міць твою
605] Не здолає людська зухвалість,
Ні сон-можновлад,
ні місяців божистих
Незмінно-невтомний хід.
Вічний владар,
старості ти не знаєш,-
На яснім Олімпі
610] Світла твоя оселя,
І в минулім, і в майбутнім
Панує один закон:
Не перейти людині
Шляхами життя
без тягарів недолі.
Антистрофа 2
615] Втіху для багатьох людей
Всеосяжпа дає надія,
А для багатьох —
це лиш пуста омана.
Не ждавши лихих негод,
Раптом ступню
палиш об грань пекучу.
620] Недаремно славне
Мовить прислів'я мудре:
Хто лихе вважає добрим,
Того вже ведуть боги
На манівці безтямні,-
625] Недовго йому
ждать тягарів недолі.

Он виходить Гемон, із потомства твого
Наймолодший. Мабуть, його тяжко смутить
Нареченої доля, судьба Антігони,
І в печалі гіркій
630] Він за шлюбним сумує утраченим ложем?

Епісодій третій

КРЕОНТ

От зараз краще за волхвів дізнаємось.
Мій сину, чи на батька не гнівишся ти .
За вирок для твоєї нареченої?
Чи залишусь я завжди любий синові?

ГЕМОН

635] Я, батьку, твій,— порадами розумними
Мене ведеш ти, і за ними й я іду.
Немає-бо для мене й шлюбу кращого,
Аніж коли ти мною керуватимеш.

КРЕОНТ

Цього ж бо і дотримуй в серці, сину мій,-
640] Все волі батька має поступитися.
Тим-то й радіють люди, коли в домі їх
Дітей слухняних пощастить їм виховать,
Щоб відплатить за лихо вміли ворогу
І шанували друга, як і батько їх,
645] А хто нікчемних наплодив дітей собі,
То що тут скажеш, чи не клопіт матиме
Він з ними й ворогам на посміховище?
Отож не піддавайся примхам, сину мій,
І не губи для чар жіночих розуму.
650] Знай, і в палких обіймах буде холодно,
Якщо в твій дім дружина увійде лиха.
Чи є де лихо гірше, ніж невірний друг?
То краще кинь цю зловорожу дівчину,
Нехай в Аїді знайде жениха собі.
655] Я нині викрив перед усіма її —

Єдину в місті нашім супротивницю,
Ні, брехуном не буду, її страчу я,
Коли б і Зевса, всіх родин заступника,
На поміч звала. Хто з своїм не дасть ладу,
660] Той не здобуде й від чужих слухняності.
Хто в хатніх справах доброчесним виявивсь,
Той справедливим буде й у державі всій.
А хто закон із гордощів порушує
Чи владарями хтів би верховодити,
665] Такого аж ніяк не похвалив би я.
Кого поставить місто, треба слухати [142]
В найменшім — правий чи несправедливий він.
Хто звик коритися владущим, певен я,
При владі ставши, гідно керуватиме,
670] У вихрі бойовому біля тебе він
Надійним стане, доблесним соратником.
Безладдя ж — то найгірше з лих, міста вено
Й держави губить, і доми збезлюднює
І бойових товаришів утечею
675] Ганьбить, бо тільки ті з біди рятуються,
Хто вмів своїм начальникам коритися.
Отож законів конче слід дотримувать,
Не піддаватись розуму жіночому,
Якщо на те, від мужа краще смерть прийнять,
680] Ніж від жінок нам виявитись слабшими.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Наскільки, років тягарем обтяжені,
Судить ми можем, говорив розумно ти.
ГЕМОН
Так, батьку, розум, що боги дарують нам,
То скарб найвищий і дорожчий всіх скарбів,
685] Що справедливо й правильно все кажеш ти,
Не міг би й не зумів я заперечити.
Але ж і в інших, може, доля правди є,
В моєму стані швидше можу знати я,

Що люди кажуть, роблять або ганять що.
690] Ти ж поглядом єдиним наганяєш страх
На тих, хто міг би в чомусь докорить тобі.
Мені чувати нишком вже доводилось,
Як всі у місті цю жаліють дівчину,
З жіноцтва найгіднішу", що ганебно так
695] Загинуть має за славетний подвиг свій.
Вона не допустила, щоб убитий брат
Валявся непохований, став здобиччю
Псам кровожерним, зграям птаства хижого.
Хіба вона не гідна шани світлої?
700] Такі розмови неспокійні чути скрізь,
Мені ж нема, мій батьку, щастя більшого,
Лише б тебе благополучним бачити.
Чи не найбільша гордість сина — батькова
Квітуча слава, а для батька — синова?
Але не думай, що лише в твоїх словах [143]
Є правда, і ні в кого більш нема її.
Кому здається, що лиш в нього розум в,
Й душа, й дар слова, в того, як роздивишся
Насправді, то немає нічогісінько.
710] Бо для людини, хоч би й наймудрішої,
Не сором вчитись і поради слухати.
Ти ж бачив, як у зливу під потоками
Дерева гнуться і рятують віття цим,
А впертий стовбур повінь із корінням рве,
715] Той, хто вітрила надто вже натягує
І в бурю не ослабить, перевернеться
Й дном догори своє закінчить плавання,
Забудь же гнів і відміни цей вирок свій.
Хоч я й молодший, а свою скажу тобі
720] Я думку: добре, як людина розумом
Багата зроду, а якщо не завжди це
Трапляється, то й в іншого послухати
Розумної поради не завадить нам.

ПРОВІДНИК ХОРУ

Якщо дозволиш, слід, державче, зважити

725] її па нього,— добре ви обидва мовили.

КРЕОНТ

Та чи ж мені годиться у літах таких

У юнака такого вчитись розуму?

ГЕМОН

Лиш справедливості. Хай молодий ще я —

Тут не на вік, на діло слід дивитися.

КРЕОНТ

730] Чи діло — шанувати заколотників?

ГЕМОН

Злочинців шанувати не прошу тебе.

КРЕОНТ

А в неї що ж, нема цієї хворості?

ГЕМОН

Ніхто б у цілих Фівах не сказав цього.. [144]

КРЕОНТ

То місто має вже мені наказувать?

ГЕМОН

735] Невже не бачиш — як дитя говориш ти?

КРЕОНТ

Чи не чужим я мушу править розумом?

ГЕМОН

Хіба то місто, що один правує в нім!

КРЕОНТ

Кому ж належить місто? Не державцеві?

ГЕМОН

От гарно керував би ти пустелею!

КРЕОНТ

740] За цю ти жінку, бачу, побиваєшся.

ГЕМОН

Якщо ти — жінка, то за тебе дбаю я.

КРЕОНТ

Який негідник! Що ж, ти проти батька йдеш?

ГЕМОН
Бо бачу, справедливість ти порушуєш.
КРЕОНТ
Не тим, що бережу своєї влади честь?
ГЕМОН
745] Не бережеш, богів-бо не шануєш ти.
КРЕОНТ
О нрав злочинний, ще й підвладний женщині!
ГЕМОН
Та все ж не скажеш, що служу лихому я. —
КРЕОНТ
У тебе кожне слово лиш про неї все.
ГЕМОН
І про тебе, і про мене, й про богів усіх. [145]
КРЕОНТ
750] Але з живою з нею не одружишся.
ГЕМОН
Умре вона — то й інший з нею теж умре.
КРЕОНТ
То ти, зухвальцю, ще мені й загрожуєш?
ГЕМОН
Чи то ж загроза — марному перечити?
КРЕОНТ
В повчаннях марних слізно ти розкаєшся!
ГЕМОН
755] Не будь ти батько, зрік би: нерозумно вчиш.
КРЕОНТ
Жіночий рабе, не плети дурниць мені!
ГЕМОН
Сам мовиш, мови ж інших ти не слухаєш.
КРЕОНТ
Невже? Та не на радість, от клянусь тобі
Олімпом, лаєш ти мене зухвало так.
760] Гей, приведіть негідницю! Нехай вона
Вмре на очах у свого нареченого.

ГЕМОН
Ні, так не буде, і не сподівайсь цього,
Не тільки на очах моїх не вмре вона,
Але й тобі вже більш мене не бачити —
765] Шукай десь інших друзів для безглуздь оцих.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Державче, в гніві швидко він пішов кудись —
В такому віці — небезпечний горя шал.
КРЕОНТ
Нехай іде, занадто веледумний він,-
Але дівчат цих не урятувать йому.
ПРОВІДНИК ХОРУ
770] Невже обох скарати смертю маєш ти? [146]
КРЕОНТ
Ні, тільки не безвинну,— правду кажеш ти.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Якою ж смертю іншу ти каратимеш?
КРЕОНТ
В пустелі кину, де й слідів людських нема, '
Живою у печері кам'яній замішу,
775] Не більш лишивши їжі, ніж потрібно це,
Щоб пляма скверни міста не торкнулася.
Хай, лиш Аїда із богів шануючи,
Благає, може, він од смерті визволить,
А ні, то хай сама переконається,
780] Що шанувать тих, що в Аїді, марний труд.

Стасим третій
ХОР
Строфа 1
О Ерос, ти — славен в боях!
О Ерос, ти — всіх підкоряєш!
Ти в юної діви тихо
На лицях ночуєш ніжних,
785] По лону хвиль

плаваєш ти
й ходиш в лісних дебрях.
Не уникне тебе
жоден з безсмертних,
790] Всі люди, добі підвладні,
шалом горять нестримним.
Антистрофа 1
Не раз серця гідних людей
Ти на ганьбу вабив негідну,
І зараз братів ти рідних
795] В лихій ворожнечі губиш.
Та ніжна млость в діви з очей
все подолать владна,-
То одвічний закон
радощів шлюбних, [147]
800] То шал нездоланно-буиний
ігр Афродіти знадних.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Вже несила й закони мені шанувать,-
Як погляну на все це, то, мов з джерела,
Сліз потоки нестримні біжать із очей:
805] Не в весільні покої — до вічних осель
Незворотно іде Антігона.

Епісодій четвертий

Комос
Строфа 1
АНТІГОНА
В останню путь, рідного краю люди,
Нині відходжу я.
Сяйво сонця востапне зрю —
Під сумний Ахеронта плеск
810] До осель похмурих мене
Вже веде, безшлюбну, Аїд,
І не співають

Гімнів мені весільних,
У вічній пітьмі для мене вже
ложе готове,
Навіки я — Ахеронта дружина.
ХОР
Чи не в славі й пошані тепер
Ти в оселю померлих ідеш?
Не недуги убили тебе,
820] де удари меча бойового,
Ти одна ж ще живою зійшла
До померлих в Аїд добровільно. [148]
Антистрофа 1
АНТІГОНА
Погибла так в горі безмежнім, кажуть,
Гостя з фрігійських гір,
825] Лона Тантала юний цвіт.
Де стрімкий височить Сіпіл,
Враз важкий тягар кам'яний,
Мов плющем, її огорнув,-
Кажуть так люди,-
830] О вічним дощем по скелях
Невпинно сльози її біжать,-
от і мені так
Постелю бог непробудну готує.
ХОР
Це ж богиня й богівське дитя,
А ми — люди і діти людей.
835] Але все ж, і вмираючи, ти
Заслужила великої шани,
Бо дорівнюєш вічним богам
І в земному житті, і по смерті.
Строфа 2
АНТІГОНА
Для чого цей поглум? Ім'ям богів вітчизни!
840] Скоро мене не буде —

Ждать вам недовго.
Рідний мій краю, і ви,
Велеславні краяни! .
Ой леле,
Діркейські джерела і славні
В змаганнях гаї фіванські,
У свідки вас кличу — безправно,
Без сліз від друзів, маю навіки йти
Під пагорб похоронний, у цю могилу небувалу.
Ой, —я нещасна:
Вже не жити мені між живих,
Між мертвих ще мертвою не ставши.
ХОР
Межу дерзань переступивши,
Об правди вищої престол [149]
Спіткнулась тяжко ти, дитино,
Й за батька зазнаєш покуту.
Антистрофа 2
АНТІГОНА
Торкнувсь ти моєї найглибшої скорботи —
Отчої долі злої,
Спільного лиха,
Що переслідує рід
Лабдакідів славетних.
Ой леле,
О матері ложе злочинне,
Розділене з власним сином.
О шлюб їх нещасний —
від нього
Життя немиле маю бездольна я.
До них тепер у пітьму іду-я, проклята, безшлюбна.
О брате бідний,
Нещасливим одруженням ти
Мене, живу, —
з мертвими єднаєш.

ХОР
їм почесть — справа благочестя,
Але й владущих владу все ж
875] Не вільно нам переступати,-
Тебе твоє свавілля губить.

Епод
АНТІГОНА
Без друзів, без плачу і пісень весільних
Іду я, нещасна, в призначену путь
І не побачу ніколи, бездольна, очей
880] Священного в небі світила,-
З друзів ніхто й не оплаче мене,
Не зітхне в жалобі.
Входить Креонт. [150]
КРЕОНТ
Дай перед смертю голосить і плакати —
Цьому й кінця не буде, то звичайна річ.
885] То відведіть же швидше й зачиніть її
У підземеллі темнім, як звелів я вам,
І залишіть одну там. Вільно вмерти їй
Чи живши там, весілля навіть справити.
Ми чисті перед дівчиною будемо,
890] Та цього світа більше їй не бачити.
АНТІГОНА
О темний склепе, мій весільний захистку,
Моя в'язнице й вічне пристановище.
Йду до своїх, що Персефона без ліку
В оселю мертвих прийняла навіки їх.
895] Із них остання і найгірша долею
В Аїд я сходжу, хоч життя й не скінчене.
Та сподіваюсь, мила й там я батькові,
Й тобі я мила буду, рідна матінко,
Й для тебе мила, брате мій улюблений.
900] Коли ви вмерли, я руками власними

Обмила вас, прибрала й узливання вам
Вчинила. Й от за те, що поховала я
Тебе, мій Полініку, маю кару цю,
Хоча розумний всяк би похвалив мене.
905] Коли б була я жінкою та матір'ю
І тіло мужа бачила померлого,
Громадської я волі не порушила б,-
Хіба людських законів не шаную я?
Адже знайшла б я чоловіка іншого,
910] Могла й дитину б іншу я придбати з ним.
Але коли в Аїді й мати, й батько мій,
То я вже брата іншого не матиму.
Тебе ушанувавши, я дотримала
Закон, Креонт же мовить — погрішила я,
Страшний вчинила злочин, о мій братику!
І от мене схопили, і на смерть я йду
Без співів шлюбних, без весільних радощів,
Ні діточок при лоні не голубивши,
Одна, нещасна, друзями покинута,
920] Жива в оселю мертвих я спускаюся.
Який закон богів переступила я? [151]
І як тепер, бездольній, до богів мені
Звертатись? Як шукати в них заступників,
Коли за чин побожний звусь безбожною?
825] Що ж, можу я, коли богам угодно це,
Свою, і потерпівши, визнать помилку.
Вони ж як помилились, то не більше їм
Бажаю зла, аніж від них зазнала я.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Не стихає жорстокої бурі порив
930] В цій бентежній душі.
КРЕОНТ
От тому й доведеться ще їм шкодувать,
Тим, що й досі її відвести забарились.
АНТІГОНА

Ой леле! З цих слів я вже чую — моя
Наближається смерть.
КРЕОНТ
935] Подавати облудних не буду надій,
Що не справдиться те, що жахає тебе.
(Виходить).
АНТІГОНА
О країни фіванської місто святе 1
О вітчизни богове безсмертні!
От ведуть вже мене, й повороту нема.
940] Подивіться на мене, старійшини Фів,
На останню із славного роду царів,-
Що терпіти повинна від цих я людей
Лиш за те,
що я гідне пошани шаную.

Стасим четвертий
ХОР
Строфа 1
945] Так Даная колись світло небесне
Вкрила тьмою важких мідноокутих башт.
Пагорб могильний [152]
Став їй замість весільних покоїв.
Славен був її рід, любе моє дитя,
950] Адже лоно її Зевсів скропив дощ золотий.
Але долі страшна влада тяжить над нами,
Сильніше злота і твердинь,
І війська, й чорних кораблів,
Що пінять хвиль морських вологу.
Антистрофа 1
955] Так приборканий був цар едонійський,
Син Дріанта палкий,— сам Діоніс його
В темній печері
Ув'язнив за гордливу зухвалість.
960] В вогкій скелі остиг буйного серця шал,

Цвіт гордливий зів'яв, марність зусиль той зрозумів,
Хто зухвало посмів Вакхову вдасть хулитп,
Хто з рук ним ведених жінок
Вогонь божистий виривав,
Тривожив муз натхненні співи.
Строфа 2
Біля скель голубих між морями-близнятами,
Де стоїть Сальмідес на Босфорі фракійському,
Там сусідній Арес з жахом побачив
Лиш рани замість очей
В юних синів Фенея —
Їх пройняла вістрям веретена
Рука кривава мачухи безжальної,
975] І лиш очниці невидющі
З ясних небес
помсти їй волали.
Антистрофа 2
І ридали бездольні
вони за бездольною,
980] У нещасному шлюбі загиблою матір'ю,
Славна ж родом була, від Ерехтея
Ведучи свій родовід,
В дальніх росла печерах, — [153]
Плекана бур батькових ревінням
985] Дочка Борея, наче бистрий кінь, легка;
Дитя богів, та сиві мойри
Вже перейшли путь їй,— о дитино! .

Епісодій п'ятий

ТІРЕСІЙ

Старійшини фіванські! Ми удвох прийшли,
Та лиш один а нас зрячий, бо дорогу нам,
990] Сліпим, звичайно, поводир показує.

КРЕОНТ

Що ж там нового, старче мій Тіресію?

ТІРЕСІЙ

Скажу, ти ж слів послухай ворожбитових.

КРЕОНТ

Твоїх порад не відкидав ніколи я.

ТІРЕСІЙ

Тому-то й містом так щасливо правиш ти.

КРЕОНТ

895] Ти, признаюсь, багато допоміг мені.

ТІРЕСІЙ

І от на лезо долю ти поставив знов.

КРЕОНТ

В чім справа? Ці слова мене стривожили.

ТІРЕСІЙ

Збагнеш, коли скажу тобі прикмети я.

Сидів одного разу я над урвищем,

1000] Де віщі птиці зграями злітаються.

І раптом дикий чую я пташиний крик,

І гніву й люті повен незбагненної.

Терзають, видно, кігтем один одного,

Й повітря аж дзвенить од крил їх шелесту.

1005] Жахнувшись, хтів над вівтарем палаючим

З вогню я ворожити, та Гефестове [154]

Не спалахнуло полум'я, лиш в попелі

Сочився жир, із стегон опливаючи

Овечих, і димився, і вибризкував,

1010] І жовчі розливалась чорна пасока,

Й біліла кість, від м'яса вже оголена.

Про все оце мій хлопчик розповів мені,

Коли я віщих марно дожидав ознак,

Тож він — вожай для мене, як і я для вас.

1015] Напасть цю терпить місто через вирок твій,

Всі вівтарі в країні й хатні вогнища

Птахи поосквернляли та бездомні пси,

Що трупом Полініковим живилися.

За це боги ні молитов, ні полум'я

1020] Жертовного не хочуть і приймать од нас,
Ознак нам віщим криком не дають птахи,
Густої крові вбитого напившися.
Над цим подумай, сипу. Всі-бо люди ми,
І кожному властиво помилятися.
1025] Хто ж помилився, якщо не безрозсудний він
І не пропащий, впавши, не лежатиме,
А встане й тут же помилку ту виправить.
А впертість горда свідчить про убогий ум.
Прости мерцеві і не бий лежачого,
1030] хіба ж то доблесть — убивати мертвого?
Я раджу добре й на добро. А вчитися
В порадників хороших — завжди корисно.
КРЕОНТ
Гей, старче, всі ви, наче ті стрільці, мені
Націлились у груди й віщуваннями
1035] мене не обділяєте, а родичі
Давно вже оцінили й продали мене.
Що ж, наживайтесь, коли так, торгуючи
Електром сардським чи індійським золотом —
З собою їх в могили не сховаєте.
1040] Ні, коли б навіть і орлята Зевсові
Йому в поживу падло це приносили,
То не злякався б і цієї скверни я,
Й не допустив би похорону, знаю-бо —
Богів несила осквернити смертному.
1045] Та наймудріші, старче мій Тіресію, [155]
Ганебно гинуть, якщо задля користі
Словами прикрасять ганебні задуми.
ТІРЕСІЙ
Овва!
Чи розуміє хто з людей, чи знає те?..
КРЕОНТ
Про що ти? Знов загальну скажеш істину?
ТІРЕСІЙ

1050] Наскільки розум вищий за багатства всі.
КРЕОНТ
Настільки і нерозум, мислю, па губний.
ТІРЕСІЙ
А от якраз на це-то і захворів ти.
КРЕОНТ
Не відповім зневажно віщунові я.
ТІРЕСІЙ
То не зневага — віщування лжею зваги?
КРЕОНТ
1055] Всі завжди ласі віщуни до золота.
ТІРЕСІЙ
Властива і тиранам всім корисливість.
КРЕОНТ
Чи не забув, віщуне, з ким говориш ти?
ТІРЕСІЙ
Ні,— знаю, що й царюєш завдяки мені.
КРЕОНТ
Ти мудрий, але любиш і дошкулити.
ТІРЕСІЙ
1060] Мене ти змусиш таємницю викрити.
КРЕОНТ
Що ж, викривай, лише не задля користі.
ТІРЕСІЙ
Невже таким і справді я здаюсь тобі? [156]
КРЕОНТ
Але ж моїх я рішень не зміню проте.
ТІРЕСІЙ
1065] То знай же, небагато перегонів ще
Своїм звичайним колом пройде сонця бог,
Як ти дитя, від лона твого роджене,
Сам мертве мертвим віддаси відплатою
За те, що ти до темряви підземної
Живу спровадив душу так безжалісно.
1070] А сам береш в богів підземних мертвого

Й лишаєш непохованим, збезчещеним.
Ні в тебе цього права, ні в богів нема
Безсмертних, ти вчинив це проти волі їх.
За це на тебе злобні ждуть Еріннії,
Аїда і богів нещадні месниці,
Що за біду бідою відплатять тобі.
Побачиш сам, чи мовлю це підкуплений,
Чи ні. Ще зовсім трохи, і в дому твоїм
Жінок і чоловіків зойк лунатиме.
Гнів повстає на тебе міст околишніх,
Де на тілах синів їх непохованих
Справляли пси, і звірі, й птиці похорон
І вівтарі сквернили трупним смородом.
Ось стріли ті, що в серце, як стрілець, тобі
Я в гніві кидав — ти ж його і викликав,-
Отож від ран болючих не врятуєшся.
Тепер додому, хлопче, відведи мене,-
Нехай навчиться язика притримувать
їв голові набуде більше розуму.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Страшне, державче, вирік віщування він.
Та з дня, як на чолі у мене з чорного
Волосся білим стало, добре знаю я:
Ще не було неправди у словах його.
КРЕОНТ
Я теж це знаю й серцем сам збентежений.
Хоч тяжко поступатись, та, противлячись,
Боюсь біди ще тяжчої накликати.
ПРОВІДНИК ХОРУ
О сину Менекеїв. будь розсудливий! [157]
КРЕОНТ
Та що ж робить? Скажи, я рад послухати.
ПРОВІДНИК ХОРУ
іди ж бо, визволь із печери дівчину
І, як належить, поховай померлого.

КРЕОНТ
Так ти вважаєш? Радий поступитися.
ПРОВІДНИК ХОРУ
І то мерщій, державче, не баряться-бо
Швидкі богині на злодумних з карою.
КРЕОНТ
1105] О жах! Хоч тяжко, мушу відмінити я
Свій вирок,— хто б змагався з Неминучістю!
ПРОВІДНИК ХОРУ
Йди й сам зроби, на інших не звіряючись.
КРЕОНТ
Іду негайно. Гей ви, слуги, всі, хто є
Й кого немає, гострі топори беріть
1110] І он до того місця поспішайте всії
А я, своє веління сам касуючи,
Сам із в'язниці дівчину ту випущу.
Збагнув я — нам до смерті шанувати слід
Закони споконвіку установлені.

Стасим п'ятий
(Гіпорхема)
ХОР
Строфа 1
1115] Громовладного бога сину многойменний,
Діви кадмейської гордість,
Італії страже славетний,
Що обнімаєш владно
Елевсінські луки гостинні
1120] В краю Деметри, [158]
О Вакху,
що в Фівах живеш, материнськім
Місті буйних вакханок,
Біля джерел Ісмени,
1125] Де засів дракона сходить!
Антистрофа 1

Де з двоверхої скелі димом полум'я грає, —
Де корікійські німфи
Вакхічні ведуть хороводи
При джерелі кастальськім,-
1130] Ти зі схилів Ніси приходиш,
Плющем повитих,
Із зелені й пурпуру лоз виноградних.
Щоб під крики священні
Глянути па фіванські
1135] Укриті народом площі г
Сам ти й мати твоя,
Що Зевсів
грім її вбив,
Нашим Фівам вищу всіх
1140] Шану й честь віддали,
а тепер,
Коли хворість над містом тяжить,
Зійди цілющим кроком
з парнаських висот
1145] На тихий шумливого моря берег.
Антистрофа 2
Зір палаючих вождь,
Владар нічних голосів,
Зевсів паростку, прийди,
О державче, із сонмом фіад,
1150] Що буянням вакхічних пісень
В нестримнім танців шалі вславляють тебе,
Блаженства подателю, о Вакху! [159]

Ексод

ВІСНИК

Оселі Кадма й Амфіопа жителі!
1155] Нема життя людського, що весь час його
Могли б чи вихваляти ми,
чи ганити.

Підносить щастя, щастя ж і знедолює
Щасливого так само, як нещасного.
1160] А як — того провісник не відкрив нам.
Здавалось, можна заздрити Креонтові —
Вій землю Кадма врятував від ворога,
І владарем єдиним став над нею він,
І квітнув щастям у вінку дітей своїх.
1165] І от — усе загинуло. Хто радості
В житті позбувся, не живий для мене той,
Лише бродячим трупом я б назвав його.
Збирай, як хоч, багатства у дому своїм,
Живи як цар, а як не маєш щастя ти,
1170] То не віддам за все це й тіні диму я,
До справжніх людських порівнявши радощі".
ПРОВІДНИК ХОРУ
Яку ж біду цареві ти звістить прийшов?
ВІСНИК
Це — вість про смерть. Але живий, хто винен в ній
ПРОВІДНИК ХОРУ
Хто ж винен? І загинув хто? Кажи мерщій.
ВІСНИК
1175] Гемон загинув — від своєї вмер руки.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Це ж як — від батькової, чи від власної?
ВІСНИК
Вбив сам себе, на батька злий за дівчину.
ПРОВІДНИК ХОРУ
О старче віщий! Провістив правдиво ти!
ВІСНИК
Як так, то й про майбутнє слід подумати. [160]
ПРОВІДНИК ХОРУ
1180] Нещасна он із дому Еврідіка йде,
Креонтова дружина,— випадково це
Чи вже вона про сина щось довідалась?
ЕВРІДІКА

О громадяни, вашу я, виходячи,
Розмову чула,— йшла у храм Паллади я
Молитву скласти перед вівтарем її.
Лиш засув хтіла в дверях я відсунути,
Як наче громом вух моїх торкнулася
Скорботна вість,— я з жаху знепритомніла
Й до рук служницям навзнак похилилася.
Але прошу, всю правду розкажіть мені,-
Не вперше-бо лихі я вісті слухаю.
ВІСНИК
Я все, владарко люба, розповім тобі
Як очевидець,— не втаю нічого я.
Навіщо б я втішав тебе неправдою?
Щоб брехуном назвала? Краще правди путь.
Провів твойого мужа я на пагорок,
Де псами безпощадними розтерзане
В ганьбі валялось тіло Полінікове.
Богині придорожній і Плутонові
Ми помолились, щоб зм'якшили гнів вони.
Та обмиванням очисним омивши труп,
Ми все спалили на гіллі оливному.
Тоді із рідної землі насипали
Могилу і до кам'яних покоїв ми
Пішли Аїдової нареченої.
Та от ридання хтось почув іздалеку,
Що долинало із печери темної,
І враз побіг доповісти Креонтові.
Став чути, підійшовши, й він ті жалоби
Непевні й, застогнавши тяжко, скрикнув вігі
В журбі: "О безталанний, чи не сам біду
Накликав я? З усіх доріг життя мого
Чи не ступив на путь я найнещаснішу?
Я чую сина голос. Побіжіть мерщій,
Погляньте, слуги, через кам'яний пролом
У глиб підземної печери — справді я

Відтіль Гемона голос чую рідного [161]
Чи то мене богове лиш обманюють".
Як владар, ледь живий од страху, мовив нам,
1220] Так ми зробили — в підземеллі темному
Побачили ми діву, що повісилась,
Петлю зв'язавши з покривала верхнього.
А поряд він, труп милий обнімаючи,
Оплакував загибель нареченої,
1225] Нещасний шлюб свій і жорстокість батькову.
Креонт, його побачивши, із стогоном
У склеп до нього кинувся, волаючи:
"Нещасний, що ти робиш? Що замислив ти?
Яке безумство помутило розум твій?
1230] Йди звідси, сину, я прошу, молю тебе!"
Але юнак, ні слова не промовивши,
Лиш дико глянувши, із піхов вихопив
Свій меч двосічний. Ледве врятувавсь отець,
Вбік швидко відхилившись. І на себе шал
1235] Свій обернувши, груди пространив собі
Мечем; бездольний і напівпритомний вже,
Обняв він мертве тіло нареченої,
І краплі крові із останнім подихом
Пролив на лиця білі вмерлій дівчині.
1240] Труп біля трупа — так вони лежали там,-
Шлюб скорбний їх у тьмі з'єднав Аїдовій,-
Хай для людей це вічним буде прикладом;
Немає вад безумство лиха гіршого.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Що значить це? У дім вона вернулася,
1245] Ні злого не сказавши, ані доброго.
ВІСНИК
І я дивуюсь, але все ж надіюся,
Що сором їй при всіх над сином сльози лить
І хоче в домі разом із служницями
Вона без свідків досхочу наплакатись.

1250] Не схибить жінка, досить в неї розуму.
ПРОВІДНИК ХОРУ
Не знаю, тільки тиша ця здається нам
Від голосіння марного страшнішою.
ВІСНИК
Ми зараз будем знати, чи, зайшовши в дім,
Вона не затаїла в серці змученім [162]
1255] Думок таємних. Справедливо кажеш ти:
В мовчанні, надто довгім, щось непевне є.
ПРОВІДНИК ХОРУ
От і сам володар вже підходить до нас,
Переконливий доказ несе він в руках,
Якщо можна сказать, не чужої біди,
1260] д своєї провини тяжкої.

Комос
Строфа 1
КРЕОНТ
О гріх тяжкий,.
Похиб розуму нерозумного,
Смертоносної гріх упертості!
Подивіться-бо — вбиті з вбивцями
1265] Крові спільністю щільно з'єднані.
Жалюгідні ви, мої задуми!
Сина юного юна смерть взяла —
горе, горе нам —
Ти пішов од нас і загинув ти:
Та не винен ти — винен я у тім!
ХОР
1270] Ой леле!
Надто пізно бачиш правду ти.
КРЕОНТ
О горе!
її збагнув я, нещасливий! Бог якийсь
Мене безжально вразив прямо в голову,

1275] На шлях нещасть жорстоких раптом кинувши,-":
О горе, радість всю мені розтоптано,
О марна марносте жадань і прагнень всіх!
ВІСНИК ДРУГИЙ
О скільки горя в тебе, володарю мій!
Одне в руках несеш ти, друге — жде тебе
1280] В твоєму домі,— йди й побачиш сам усе.
КРЕОНТ
Знов горе? Що ще може бути гіршого? [163]
ВІСНИК ДРУГИЙ
Твоя дружина, справжня мати вмерлого,
Від свіжих ран, нещасна, теж загинула.
Антистрофа 1
КРЕОНТ
О глиб страшний,
о аїду глиб невблаганного,
1285] Заповзявся ти погубить мене!
І яку тепер вість приносиш ти,
Найстрашніших лих оповіснику?
Знов ти вб'єш мене, вже загиблого!
Що ж бо, сину мій, що б ти мовив ще —
1290] Горе, горе ііам —
Та невже услід смерті синовій
Ще й дружинонька вже загинула?
ХОР
Глянь сам на неї —
ось її вже винесли.
КРЕОНТ
1295] О горе!
Біду вже й другу, безталанний, бачу я.
Яке ж мені нещастя ще готується?
Ось синів труп я щойно на руках тримав,
І от, бездольний, я вже бачу труп новий!
1300] О бідна матінко!
О бідний сипу мій!

ВІСНИК ДРУГИЙ
При вівтарі себе убила в розпачі
Й навік склепила очі,— Мегарееву
Загибель славну перед тим оплакавши
1305] І сина другого, отож біди вона
Тобі, дітоубивці, і накликала.
Строфа 2
КРЕОНТ
Горе, горе нам!
Аж тремчу я ввесь. Хто б двосічний меч
Прямо в груди ці устромив мені? [164]
1310] Горе, горенько нещасливому —
Я нещастями скрізь оточений.
ВІСНИК ДРУГИЙ
Тебе сама небіжка звинувачує —
В одній-бо і у другій смертні винен ти.
КРЕОНТ
Та як же, бідна, позбулась життя вона?
ВІСНИК ДРУГИЙ
1315] Мечем себе в самеє серце вразила,
Почувши про сумну загибель синову.
КРЕОНТ
О кому ж би я між усіх людей
Цих провин тягар міг накинути?
1320] Сам убив тебе,— безталанний, я —
Мовлю правду всю. Гей, прислужнику,
Відведіть мене, відведіть мерщій!
Більш нема мене — я ніщо тепер.
ХОР
Ти правду мовив,
якщо в горі правда є,
1325] з усіх нещасть найкраще — найкоротше з них.
Антистрофа 2
КРЕОНТ
Хай приходить він,

Щонайкращий день, мені суджений.
Хай же з'явиться мій останній день!
Хай мерщій іде, хай приходить він,
Щоб дня іншого вже не бачити.
ХОР
Це все — майбутнє.
Треба про сучасне ще
Подбати, а майбутнє — все в руках богів.
КРЕОНТ
Усі мої бажання — у молитві цій.
ХОР
Облиш молитву — від нещасть, нам посланих,
Ніколи смертним не урятуватися. [165]
КРЕОНТ
Відведіть мене, божевільного,-
Я ж убив тебе, рідний сину мій,
І дружину вбив, і нема мені,
Безталанному, де подітися!
Все, що мав — згубив, лиш нестерпної
Долі впав тягар
на чоло мені.
ХОР
Запорукою щастя лиш мудрість одна
Може стати, й нікому не вільно богів
Зневажати. Зухвальців зухвалі слова
Доля їм повертає в ударах важких
І під старість лише
Запізнілої мудрості вчить їх.